

**РЕСПУБЛІКА КІПР:
ІСТОРИЧНИЙ ТА ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ**

Шандор Тетяна-Кароліна Федорівна

*старший лаборант кафедри теорії та історії
держави і права юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Переш Іван Євгенійович

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Досліджуючи дієвість механізмів міжнародного врегулювання етнополітичних конфліктів та наслідки втручання іноземних держав і міжнародних організацій у внутрішні протиріччя держави, варто згадати про багатотомовий Кіпрський конфлікт.

Острів Кіпр має вигідне геополітичне розташування, про що у 1880 році писав німецький археолог Густаф Гіршфельд: "Той, хто хоче стати і залишитися великою силою на Сході, повинен тримати Кіпр у своїх руках. Доводить це історія світу протягом останніх трьох тисячоліть від часів єгипетського фараона Тутмоса III до днів королеви Вікторії"¹.

Історію Кіпрського конфлікту доцільно розглядати, починаючи з часів захоплення Кіпру Османською імперією у 1571 році, який на той період перебував під владою Венеційської Республіки. Саме тоді на територію острова переселили близько тисячі мусульман, які панували на ньому понад 300 років². Такі події дали початок так званому «енозісу» – національно-визвольному руху греків-кіпріотів проти османського загарбання та за возз'єднання з історичною батьківщиною – Грецією.

Ставши колонією Великої Британії у ході Першої Світової Війни, Кіпр не здобув бажаний мир. Британія підтримувала турецьку спільноту, чим спровокувала загострення етнополітичного конфлікту³.

¹ Polyvios G. Polyviou. Cyprus on the edge: a study in constitutional survival. Cyprus. 2013. 271 p.

² Іналджик Г. Османська імперія: класична доба 1300-1600. /Пер. з англ. О. Галенко, наук. ред. В. Остапчук. НАН України. Інститут сходознавства. Київ: Критика. 1998. 286 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Inaldzhyk_Halil/Osmanska_imperiiia_klasychna_doba_1300-1600.pdf

³ Вітман К.М. Кіпрський етнополітичний конфлікт: витоки та сучасний етап врегулювання. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 61. С. 106-116. URL: http://app.nuova.od.ua/archive/61_2018/12.pdf

Спробою врегулювання греко-турецького протистояння стало підписання Цюрихської угоди 11 лютого 1959 року між Грецією та Туреччиною, а також Лондонської угоди 19 лютого 1959 року між Грецією, Туреччиною та Великою Британією, котрі заклали основи державного ладу Республіки Кіпр, гарантії чотирьох урядів та декларації представників грецької та турецької спільноти Кіпру¹.

Республіка Кіпр отримала незалежність 16 серпня 1960 року на підставі Договору про заснування Республіки Кіпр (надалі – договір), який підписали Кіпр, Греція, Туреччина і Велика Британія.

Договори передбачали визнання та гарантії незалежності, територіальної цілісності та безпеки Республіки Кіпр, містили зобов'язання щодо дотримання політичного та економічного нейтралітету, заборони діяльності, котра могла б призвести до утворення союзних відносин з іншими державами або до розподілу острова.

Відповідно до договірних положень Велика Британія залишала за собою частину кіпрських територій, суверенітет яких Республіка Кіпр, Греція та Туреччина зобов'язуються поважати і гарантувати⁴. Слід зазначити, що на цих територіях утворилися та функціонують дві британські військові бази.

Положення договорів також врегульовували правові підстави перебування у Республіці Кіпр військового контингенту Греції (950 осіб) та Туреччини (650 осіб). Президент та Віце-президент наділені повноваженнями, у разі потреби, збільшувати, чи зменшувати контингент даних військ⁵.

Аналіз Конституції Республіки Кіпр 1960 року свідчить про цілеспрямовану етнополітичну правотворчу діяльність держави при формуванні основ державного ладу республіки.

Відповідно до Конституції 1960 року Кіпр є президентською республікою. Президент є представником спільноти греків-кіпріотів, а Віце-Президент – представником турків-кіпріотів, які обираються грецькою та турецькою спільнотою відповідно.

Президент є главою держави та спільно з Віце-Президентом очолює виконавчу владу у визначених Конституцією випадках. У всіх інших випадках виконавчу владу здійснює Рада Міністрів у складі семи міністрів-греків та трьох міністрів-турків.

Законодавча влада Республіки здійснюється однопалатним парламентом – Палатою представників, що складається з 80 депутатів, з яких 56 обираються грецькою громадою, а 24 – турецькою громадою, на п'ятирічний термін. Головою парламенту є представник греків-кіпріотів, а його заступник обирається з поміж турків-кіпріотів.

⁴ «Договір про гарантії» від 16 серпня 1960 року. Офіційний сайт Палати представників. 2006. 2 с. URL: <https://www.parliament.cy/en/links-in-home-and-footer/significant-papers/cyprus-independence/treaty-of-guarantee>

⁵ «Договір про союз». Офіційний сайт Палати представників. 2006. 2 с. URL: <https://www.parliament.cy/en/links-in-home-and-footer/significant-papers/cyprus-independence/treaty-of-alliance>

Палаті представників належить законодавча влада, окрім тих питань, які відповідно до Конституції (стаття 61) віднесені до компетенції Палати громад. Так, статті 86–90 Основного закону Кіпру зазначають, що законодавча та адміністративна влада в освітній, культурній, релігійній сферах та деякі питання місцевих податків та зборів відносяться до повноважень Палати громад⁶.

Схожий етнополітичний підхід ми можемо простежити при створенні Верховного Конституційного суду та Верховного суду, де, окрім суддів – представників від греків та турок, входить нейтральний суддя, котрий і очолює дані інституції.

Проте, незважаючи на толерантний механізм конституційного врегулювання етнополітичних відносин, у 1974 році Туреччина, порушивши Статут ООН, основоположні принципи міжнародного правопорядку та міждержавні домовленості, анексувала понад 36 % території Північного Кіпру, ввівши туди 40 000 військовий контингент та проголосивши утворення Турецької Республіки Північного Кіпру (ТРПК), яку не визнає жодна держава, окрім Туреччини.

На сучасному етапі територія острова Кіпр фактично поділена між Республікою Кіпр та так званою Турецькою Республікою Північного Кіпру (ТРПК). Також на острові знаходяться дві військові бази під суверенітетом Великої Британії та зелена демілітаризована зона військ ООН. Міжнародна спільнота визнає уряд Республіки Кіпру єдиним законним урядом Кіпру та засуджує самопроголошене утворення ТРПК⁷.

Цікавим є той факт, що, незважаючи на територіально-політичні конфлікти у Республіці Кіпр, 1 травня 2004 року вся її територія стала державою-членом Європейського союзу.

Європейський Союз формально визнає юрисдикцію Республіки Кіпр над усім островом, оскільки відсутнє міжнародне визнання Турецької Республіки Північного Кіпру (ТРПК).

Такий прецедент є надзвичайно актуальним для України, яка опинилася у схожій ситуацію через російську анексію та агресію, і має бути обов'язково врахованим при веденні перемовин стосовно безумовного вступу України (її міжнародно визнаної території) до Європейського Союзу.

Проаналізувавши історичні та політико-правові аспекти врегулювання Кіпрського конфлікту, слід зауважити, що міжнародний правопорядок, міжнародні інституції не змогли належним чином вирішити етнополітичні та територіальні суперечки острову Кіпр, що підриває основи стабільності та миру в Східному Середземномор'ї.

⁶ Конституція Республіки Кіпр від 16 серпня 1960 року. Офіційний сайт Палати представників. 2013. 84 с. URL: <https://www.parliament.cy/en/links-in-home-and-footer/significant-papers/cyprus-independence/constitution-1960>

⁷ Рішення у справі "Кіпр проти Туреччини" (2001 р.). URL: <https://rm.coe.int/16806b5964>